

Beschermende factoren in de leesontwikkeling

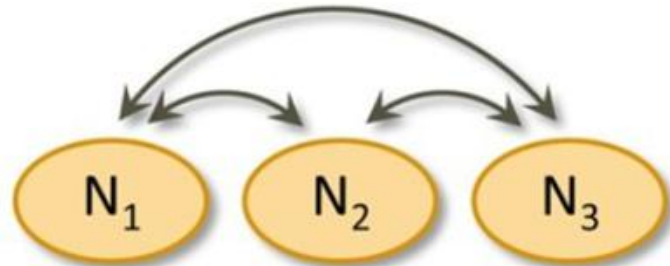
Sietske van Viersen

Universitair docent/onderzoeker

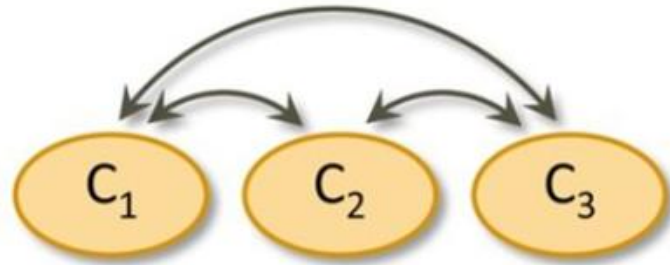
Niveau van analyse

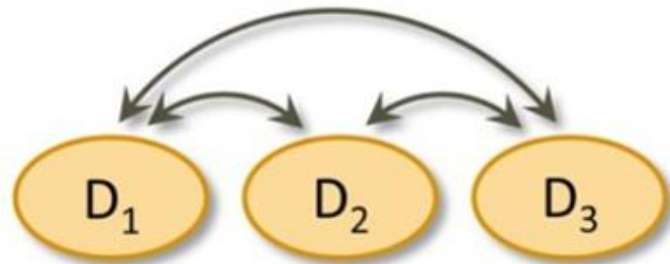
Etiologische risico-
en **beschermende**
factoren

Neurale systemen

Cognitieve
processen

Gedragsstoornissen

Multiple-deficit model

Eerder onderzoek

Familie risico

- FR-dyslexie vs. FR-geen dyslexie

Hoogbegaafde kinderen

- met dyslexie
- met milde lees- en/of spellingproblemen

'Resolving' dyslexia

- dyslexiediagnose in PO
- gemiddelde lees- en spellingvaardigheid in VO

Geleerde lessen

Sterkte \neq
beschermende
factor

- een sterkte kan er niet gewoon 'zijn', maar moet iets 'doen' via een mechanisme

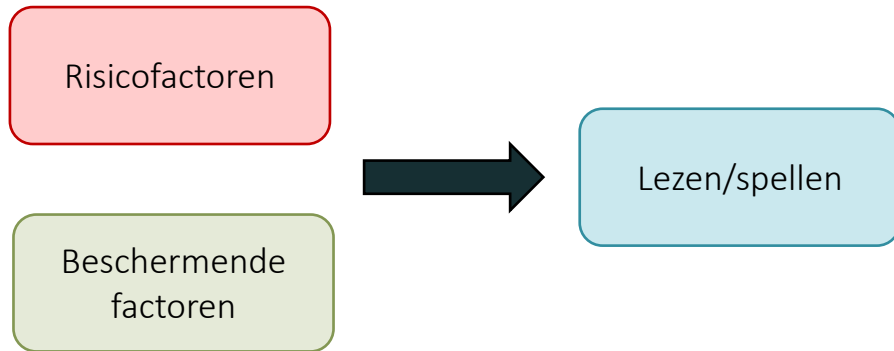
Theoretisch
raamwerk ontbreekt

- duidelijkheid over begrippen en definities

Behoefte aan ander
soort studies

- Andere onderzoeksopzet
- Specifieke statistische aanpak

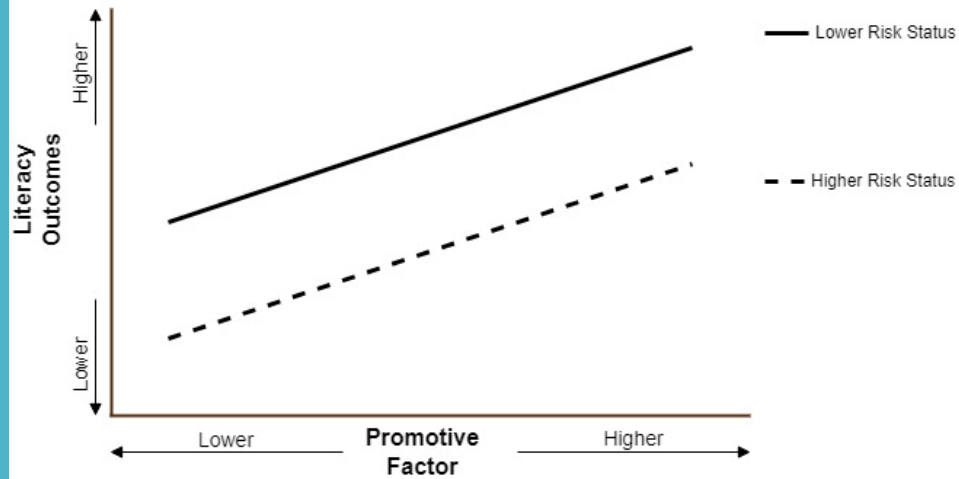
Hoera, een theorie!

Schoolse veerkracht (Academic resilience)

Het ontwikkelingstraject van een duidelijk risico op of de aanwezigheid van zwakke leesuitkomsten naar positieve adaptatie en optimale leesvaardigheid

(Haft et al., 2016; Masten, 2014; Slomowitz et al., 2021)

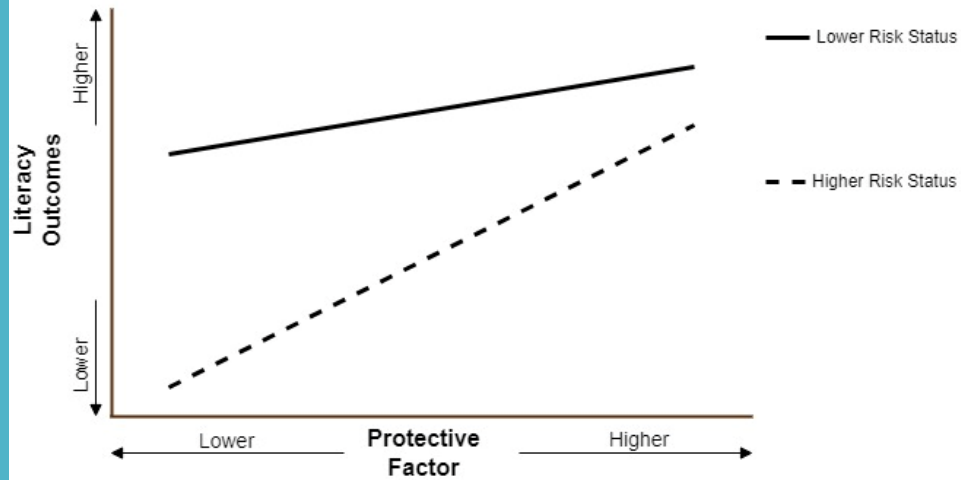

Bevorderende factor

Factor die geassocieerd wordt met goede leesuitkomsten **ongeacht** de aanwezigheid van (een risico op) lees- en/of spellingproblemen

→ 'Gap-maintaining' effect

(Appels et al., 2024; Masten & Barnes, 2018; Slomowitz et al., 2021)

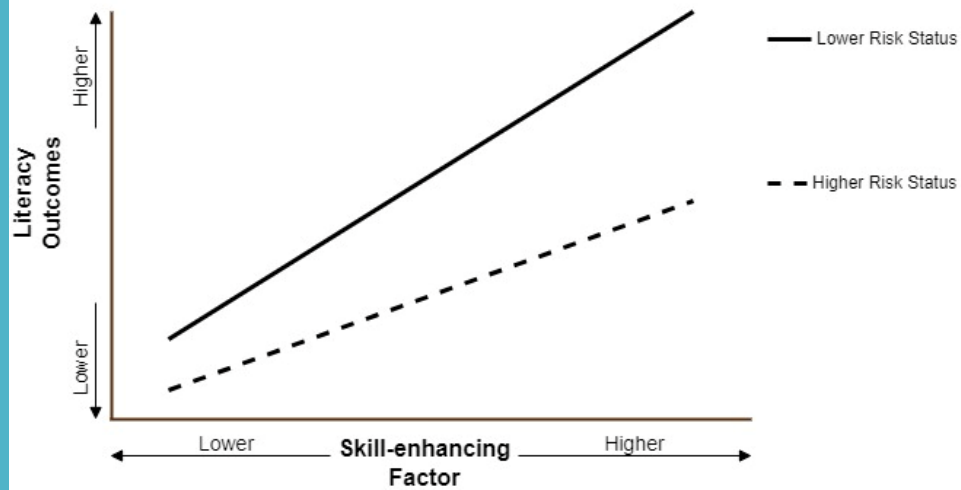

Beschermende factor

Factor die bijdraagt aan beter-dan-verwachte leesuitkomsten **specifiek** voor kinderen met (een risico op) lees-en/of spellingproblemen

→ 'Gap-closing' effect

(Appels et al., 2024; Masten & Barnes, 2018; Slomowitz et al., 2021; Wright et al., 2013)

Versterkende factor

Factor die bijdraagt aan **nog** beter-dan-verwachte leesuitkomsten voor kinderen zonder (een risico op) lezen/of spellingproblemen

→ 'Gap-widening' effect

(Appels et al., 2024; Slomowitz et al., 2021)

Compensatie

Aannemelijk wanneer een kind beter presteert dan verwacht op basis van onderliggende vaardigheden die in meer of mindere mate zijn aangedaan

→ Wordt zichtbaar op een hoger niveau dan het niveau waarop het (risico op een) lees en/of spellingprobleem aanwezig is

(Appels et al., 2024)

Wat weten we nu?

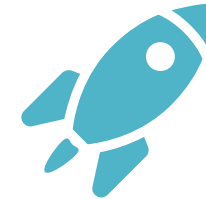
Scoping review

Concretiseren van
onderzoekopzet en
statistische aanpak in
onderzoek naar
leerproblemen

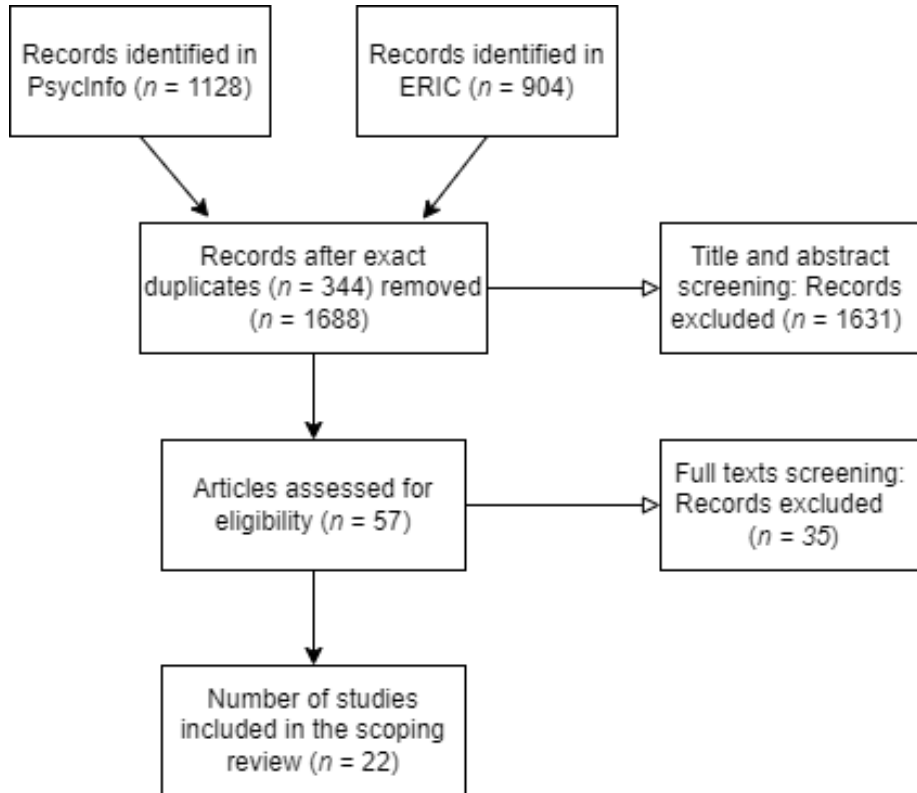

Evalueren van empirisch
bewijs voor beschermende
factoren in de
leesontwikkeling

Aanbevelingen voor
toekomstige studies naar
beschermende factoren in
het veld van
leerproblemen

Selectieproces

Participanten:

6-16 jaar oud, vastgesteld(e)
(risico op) lees- en/of
spellingproblemen

Uitkomstmaten:

ten minste een lees- of
spellingmaat (op een hoger
niveau dan het vastgestelde
[risico op een] lees- en/of
spellingprobleem)

Studiekenmerken:

Peer-reviewed, gepubliceerd
tussen 2010 en 2023,
geschreven in het Engels

Focus:

een duidelijke focus op
veerkracht, bevorderende,
beschermende of versterkende
factoren of expliciete aandacht
voor sterktes of compensatie

Categorieën

Groepsfocus

Familierisico ($n = 2$)

Vroeg risico ($n = 4$)

Onderliggend risico ($n = 4$)

Dyslexiediagnose ($n = 4$)

Brein ($n = 2$)

Individuele focus

Latente profiel/klassenanalyse ($n = 3$)

Gemixt beschrijvend ($n = 3$)

Algemene punten

1. Kleine steekproeven
2. Onderzoekopzet of statistische aanpak is ongeschikt voor het onderscheiden van bevorderende, beschermende en versterkende factoren
3. De meeste factoren komen maar in één of enkele studies voor

Beschermende factoren

	Vaardigheid (compensatie op...)		
Soort factor	Woordlezen	Tekstleesvloeiendheid	Begrijpend lezen
Cognitief	<p>Woordenschat, accuratesse van spraakproductie</p> <p><i>Voorlopers/onderliggende vaardigheden (Letterkennis, foneemisolatie, foneemweglating, foneemherkennin), taal (taalbegrip, luisterbegrip, taalproductie, grammatica, orthografische kennis, geheugen (verbaal KTG en WG, visueel-ruimtelijk KTG en WG, nonverbale herinnering van woorden), verbaal IQ, verwerkingssnelheid</i></p>		<p><i>Verwerkingssnelheid, nonverbaal probleemoplossend vermogen, verbaal WG</i></p>
Brein	<p>Functionele activiteit in de superieure longitudinale fasciculus</p>		
Sociaal-emotioneel	<p>Gedragregulatie</p> <p><i>Temperament-gebaseerd aanpassingsvermogen</i></p>	<p><i>Temperament-gebaseerd aanpassingsvermogen</i></p>	<p><i>Temperament-gebaseerd aanpassingsvermogen</i></p>
Onderwijs			<p>Hoeveelheid voorschoolse educatie (kdv/peuterspeelzaal) in latere jaren</p>
Motivatie	<p>Leerkracht-gerapporteerd taakgericht gedrag (Groep 3)</p>	<p>Leerkracht-gerapporteerd taakgericht gedrag (Groep 3)</p>	
Interpersoonlijk			

Bevorderende factoren

	Vaardigheid (compensatie op...)		
Soort factor	Woordlezen	Tekstleesvloeiendheid	Begrijpend lezen
Cognitief	Benoemsnelheid, verwerkingssnelheid, woordenschat, verbaal WG		Verwerkingssnelheid, verbaal WG, cognitieve controle
Brein			Grijze massa in de linker dorsolaterale prefrontale cortex
Sociaal-emotioneel			
Onderwijs			
Motivatie	Motivatie		
Interpersoonlijk		Positieve affectieve houding van de leerkracht, acceptatie door leeftijdsgenoten, (gestapelde) steun vanuit de omgeving	

Versterkende factoren

	Vaardigheid (compensatie op...)		
Soort factor	Woordlezen	Tekstleesvloeiendheid	Begrijpend lezen
Cognitief	Woordenschat		
Brein			
Sociaal-emotioneel			
Onderwijs	Hoeveelheid voorschoolse educatie in latere jaren		Hoeveelheid voorschoolse educatie (kdv/peuterspeelzaal) in jonge jaren
Motivatie			
Interpersoonlijk			

Conclusies

Bewijs voor bevorderende of versterkende factoren wordt vaak niet herkend

+

Overinterpretatie van dit bewijs in de richting van beschermende effecten

- Empirisch bewijs voor beschermende factoren is tot nu toe schaars
 - Voor cognitieve factoren komt dit vooral door de kwaliteit van studies
 - Minder studies naar niet-cognitieve factoren, maar bewijs is steviger
- De meeste studies zijn gericht op compensatie op woordlezen i.p.v. complexere vaardigheden
 - Blinde vlek?

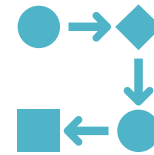
Wat helpt ons verder?

Meer studies met aandacht voor individuele verschillen

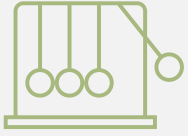

Meer longitudinale studies voor inzicht compensatiemechanismen en ontwikkelingstrajecten

Inhoudelijke theoretische modellen incl. rol beschermende factoren

Wat betekent dit voor de praktijk?

Nieuwe manieren
van nadenken
over stoornissen
in onderzoek

Vertaling
onderzoek →
praktijk is niet 1:1

Resilience
benadering sluit
aan bij BVRD

- ✓ In kaart brengen van
sterktes in cognitieve/
affectieve factoren
- ✓ Belemmerende en
beschermende factoren

Nieuwe stappen

- + Werk een factor
bevorderend of
beschermend? Hoe?
- + Woordenschat als
beschermende factor

Implicaties voor onderwijs en zorg

Recente ontwikkelingen

Special issue “Resilience in Learning: In Search of Protective Factors and Compensatory Mechanisms” in *Learning and Instruction*

<https://www.sciencedirect.com/special-issue/1043V28210Z>

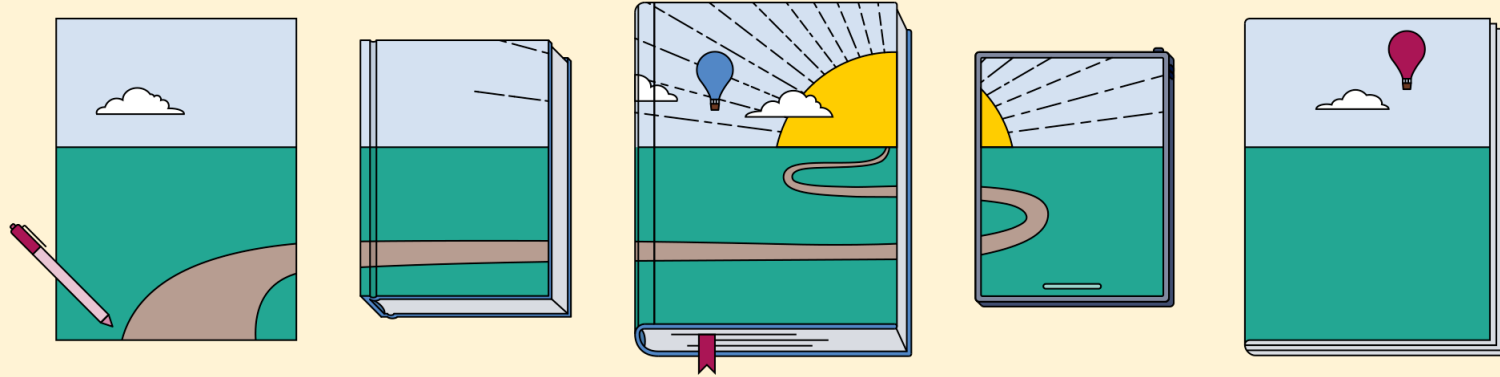

Symposium *Resilience in Reading* op de SSSR conferentie (Rotterdam, 16-18 juli 2026)

WiL-project – Universiteit Utrecht

<https://wil.sites.uu.nl/>

Op weg naar Weerbaarheid in Lezen (WiL)

Sanne Appels
Universiteit Utrecht

Sietske van Viersen
Universiteit Utrecht

Sara van Erp
Universiteit Utrecht

Lisette Hornstra
Universiteit Utrecht

Elise de Bree
Universiteit van Amsterdam

**Universiteit
Utrecht**

Sharing science,
shaping tomorrow

s.vanviersen@uu.nl
s.c.t.appels@uu.nl

Referenties

- Appels, S., van Viersen, S., van Erp, S., Hornstra, L., & de Bree, E. (2024). A scoping review on word-reading resilience in literacy: Evaluating empirical evidence for protective factors. *Learning and Instruction*, 93, 101969. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2024.101969>
- Haft, S. L., Myers, C. A., & Hoefft, F. (2016). Socio-emotional and cognitive resilience in children with reading disabilities. *Current opinion in behavioral sciences*, 10, 133-141. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2016.06.005>
- Masten, A. S. (2014). Global perspectives on resilience in children and youth. *Child development*, 85(1), 6-20. <https://doi.org/10.1111/cdev.12205>
- Masten, A. S., & Barnes, A. J. (2018). Resilience in children: Developmental perspectives. *Children*, 5(7), 98. <https://doi.org/10.3390/children5070098>
- Psyridou, M., Torppa, M., Lervag, A., Poikkeus, A. M., & Lerkkanen, M. K. (2025). Promotive and protective effects of cognitive, motivational, and parental factors on reading fluency and reading comprehension in grade 9. *Scientific Studies of Reading*, 29(5), 470-499. <https://doi.org/10.1080/10888438.2025.2544010>
- Slomowitz, R. F., Narayan, A. J., Pennington, B. F., Olson, R. K., DeFries, J. C., Willcutt, E. G., & McGrath, L. M. (2021). In search of cognitive promotive and protective factors for word reading. *Scientific Studies of Reading*, 25(5), 397-416. <https://doi.org/10.1080/10888438.2020.1821035>
- van der Leij, A., Van Bergen, E., van Zuijen, T., De Jong, P., Maurits, N., & Maassen, B. (2013). Precursors of developmental dyslexia: An overview of the longitudinal Dutch dyslexia programme study. *Dyslexia*, 19(4), 191-213. <https://doi.org/10.1002/dys.1463>
- van Viersen, S., de Bree, E. H., Kroesbergen, E. H., Slot, E. M., & de Jong, P. F. (2015). Risk and protective factors in gifted children with dyslexia. *Annals of dyslexia*, 65(3), 178-198. <https://doi.org/10.1007/s11881-015-0106-y>
- van Viersen, S., de Bree, E. H., & de Jong, P. F. (2019). Protective factors and compensation in resolving dyslexia. *Scientific Studies of Reading*, 23(6), 461-477. <https://doi.org/10.1080/10888438.2019.1603543>
- Van Viersen, S., Psyridou, M., & Torppa, M. (2026). General introduction to the special issue on resilience in learning. *Learning and Instruction*, 101, 102254. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2025.102254>
- Wright, M. O., Masten, A. S., & Narayan, A. J. (2013). Resilience processes in development: Four waves of research on positive adaptation in the context of adversity. In L. Goldstein, & R. B. Brooks (Eds.), *Handbook of resilience in children* (pp. 15-37). <https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3661-4>